

MEGJEGYZÉSEK A RENDEZÉSHEZ

Krúdy Gyula ritkán írt a színpad számára. Különös zeneiségű, hangulatos, de lényegükben mélyen realista regényeket, elbeszéléseket írt. „Az arany, meg az asszony“, ez a remekbe ötvözött kis mű, egyike azon ritka munkáinak, melyet egyenesen színpadra szánt. A darabot előadó színjátszócsoporthoz nagy és szép feladatot vállalt bemutatásával. A színjáték magávalragadó, színes, érdekes, nem is túl hosszú. Ez azonban ne tévesszen meg minket. A feladat nagyobb, mint talán első pillanatra gondolnánk. Az igazán jó előadás csak alapos, hosszú próbamunka eredménye lehet. Döntően fontosak ennél a darabnál az úgynevezett asztali próbák, megbeszélések, elemzések. Előadásunk csak akkor éri el célját, akkor lesz hamisítatlanul hű az íróhoz, a műhöz, a korhoz, melyet bemutatni szándékozik és csak akkor szól a mai közönséghez, ha tisztázott, helyes törekvésű alakok révén nyilvánul meg eszmei mondánivalója.

Ez a színjáték lényegében három ember drámája: Wolfgangé, Annáé és a Zsoldosé. Igazán cselekvően tulajdonképpen csak ketten csapnak össze: Wolfgang és a Zsoldos. Nézzük meg, hogy kit képvisel, milyen ember *Wolfgang*? XV. századbéli jómódú löcsei polgár. Idős, de finom megjelenésű ember. A polgárság mint tudjuk, hosszú időn keresztül a haladás, a fejlődés képviselője volt. A XV. században a feudális erők vad viharzása idején a fejlődő kialakuló polgárság a józan erkölcsöt, az emberi fejlődést, egy bontakozó új gazdasági és társadalmi rendszer lehetőségeit képviselte. Ilyen polgár Wolfgang is. Természetesen a dolgok soha nem egyértelműek. Krúdy igazi nagy íróhoz méltóan igen sokrétűen ábrázolta Wolfgangot. Jellemében a jótulajdonságok mellett megér a ravaszság, képmutatás is. Hiszen kereskedő volt és vagyonát bizonyosan nem minden fortély nélkül szerezte. De a maga módján megvédi házát, erkölcsét, asszonyát. Más eszköze nincs, mint a ravaszság és természetes segítőtársa: az arany. Mi mást tehetne, mint amit cselekszik? Tán szálljon szembe karddal a fiatal harcedzett hivatásos verekedővel? Nyíltan ki is mondja a darab végén: „A polgár megvédi a házát s házatáját oly módon, amint tudja.“ Világosan látja, hogy nemcsak maga, de Anna számára is tragédiát jelentene a féktelen, vad, hazudozó zsoldoskatona. Ki tudja, mi következne a fellobbanó szerelem első révülete után? A Zsoldos tán néhány nap múlva unottan társainak dobna oda Annát, vagy új kalandok felé csavarogva, otthagyná az útszélen. Ószinte igazságot tartalmaznak a polgár szavai: „Lásd egy marék hamis aranyért eladott a katona, holott én nem adnák oda az egész világért.“ Mindezek azért nagyon fontos és elgondolkasztató dolgok, nehogy a Wolfgang szerepét alakító színjátészó valami gonosz, a fiatal szerelmeseket elnyomó Harpagon-szerű figurát formáljon az alakból. Ez félrevinné az író szándékát és a darab mondánivalóját. Még egyszer hangsúlyozzuk: Wolfgang sokrétű jellem, megférnek benne ravasz tervek és sötét indulatok, de lényeges alapvonása: méltóságteljes, komoly polgár, akinek igazat kell adnunk akkor is, ha *a maga módján* védi meg házát és asszonyát.

A Zsoldos, mint a szerző jellemzi, „pompás középkori figura“. Nem is lehetne más, hisz zsoldoskatoná csak ereje teljében lévő, megpróbáltatásokat álló, jó verekedő, igazi férfi lehetett. Egy szerteoszlott zsoldos-hadsereg egyik vítéze, aki dologtalanul csatangol az országban, igyekszik visszajutni Kázmér király udvarába, ahol esetleg remény van új szolgálatokra. A harc, a háború a foglalkozása. Nem elvekért, pénzért csatázik. Tízszert ment már hadba „királlyal, vagy király ellen“. Annát megpillantotta az ablakban himzörömájá mellett, megtetszett neki és addig erószakoskodik, míg bejut a kalandot ígéro házba. Elbeszélése vonzó, sokszínű, gyakran őszinte érzelem is áthatja, de mihelyt egyedül marad Annával, egyre jobban a szerelemre éhes, simaszavú kalandort látjuk, aki most már füt-fát ígér: udvarhölgyet csinál Annából, hisz ő a király barátja stb. Mindebből persze egy szó sem igaz. Megbúvöli őt a kívánatos fiatal Anna szépsége, szeretné megkapni, de mélyebb érzelem nem fúti. Nyilvánvalóvá válik ez, mikor kiderül, hogy az arany első csábítására azonnal otthagya Annát és mindennél fontosabb lesz számára a búvós érc. A polgárt megveti, lenézi, ravasz rókának tartja, de mikor az arany-csinálás titkába akarja bevezetni, azonnal hallgat a szavára. Az arany, a pénz mindennél fontosabb számára, ez okozza vesztét is. Színes, érdekes jellem a Zsoldos, a feudalizmus vad szertelenségének képviselője.

Anna finom, törékeny, szép asszonyka. Jóval fiatalabb férjénél. Wolfgangot tán már gyermekkorában ismerte, tudta, hogy neki szánták. A maga módján szereti és becsüli a polgárt. A ház a polgári életforma számára is nyugalmat, biztonságot jelent. Ezt persze nem érzi tudatosan. Fiatal vére lázadozik, nyugtalan. Hisz még oly keveset látott a világból. Nem él elzártan, férje többek között farsangi mulatságba is viszi, de ő többet akar. Megragadja a kalandot ígéro nagyszerű termetű Zsoldos. Szavai elbódítják, butácskán már udvarhölgynek képzei magát Kázmér király udvarában. A kaland következményeire nem gondol. A Zsoldos bukása őszintén megrendíti, de férjének van igaza: ha jól kisírta magát hálókamrájában, holnapra, vagy holnaputánra elfelejti az egész történetet.

A főszereplők mellett jól jellemzett vonásokkal kell megrajzolni a mellékalakokat is. Ezek közül legérdekesebb a két színész szerepe. Szegény, kősa komédiások ők, akiket abban az időben alig vettek ember-számban. Az akkori színészet egészen más volt, mint a mai. Nem volt állandó színház, írott-szóvegű dráma. A korabeli színészek rögtönzött komédiákat, commedia dell' arte-kat játszottak a vásártéren, valamilyen hirtelen összetákolat emelvényen. Ilyenféle játékok mutat be a darabban a két színész. A játékok egyszerű, kifejező gesztusokkal játsszák, kissé túlozva, de vigyázzunk, ne ripacszkodjanak, ne vonják el a közönség figyelmét az igazi drámáról, mely a Zsoldos és Wolfgang közt játszódik le ezekben a pillanatokban is. *Hinkó* alázatos, hűséges, öreg szolga. Nagyon megszokta és a maga módján megszerette gazdáját és a házat, Megtört, elnyomott ember, aki elfásult, belefáradt a sokéves szolgálatba. Más életet el sem tudna képzei a maga számára. A *városi örök* parancsnokukkal az élen jellegzetes, zord, középkori figurák.

Az előadásnak a középkori emberek életformáját, törékvéseit, a kor sajátos levegőjét kell tükröznie. Ugyanakkor hűnek kell lenni Krúdy Gyulához is, az ő jellegzetes, magávalragadó, áradó, színes, életigenlő stílusához. Ha mód van rá, olvasson az együttes Krúdy-novellákat, regényeket. Mindenesetre vigyázzon a rendező a szereplők szép beszédére. Jusson érvényre a mondatok szépsége, zeneisége.

Kulcsár István